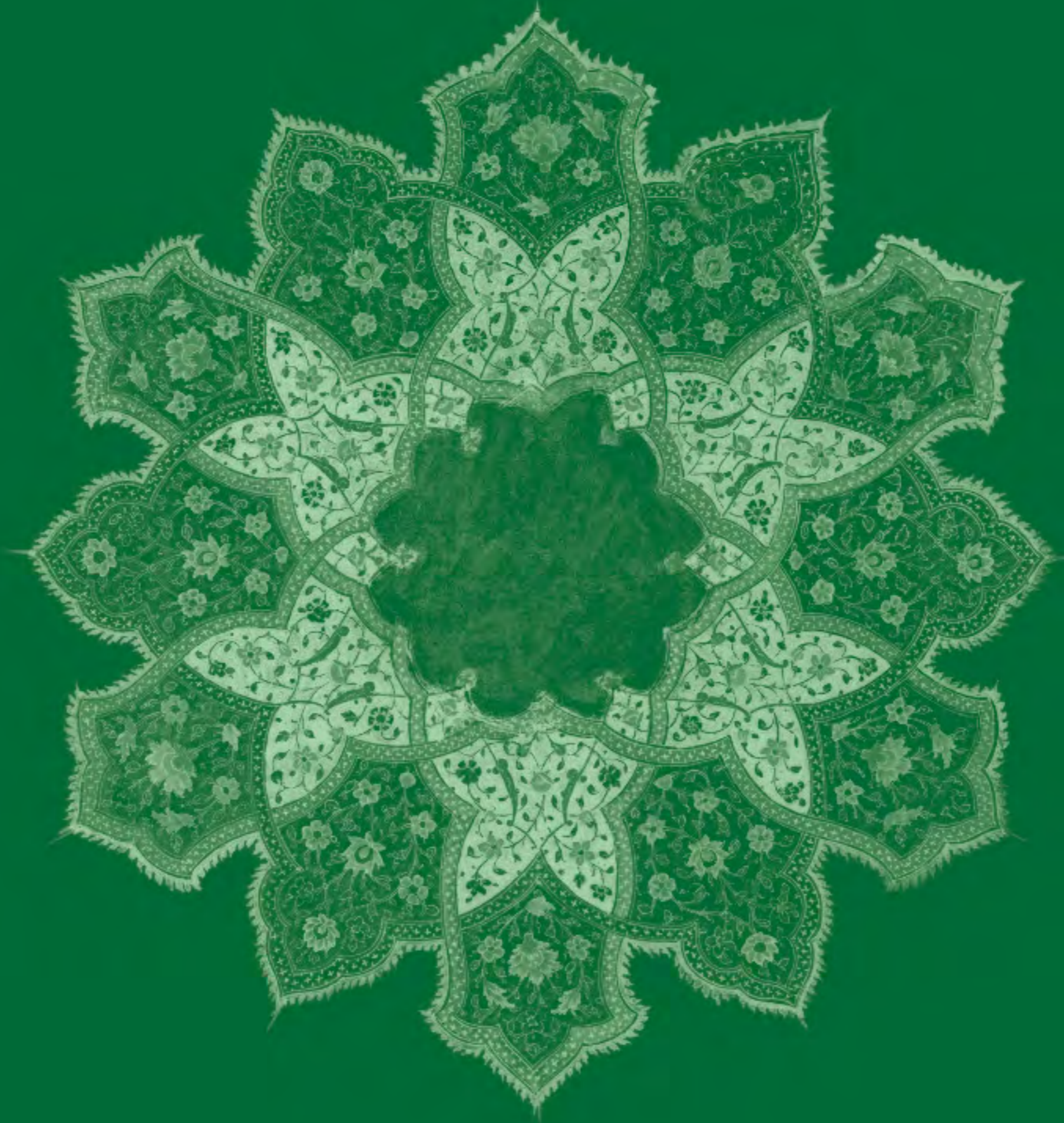

HAKÎM TİRMİZÎ

HER ŞEY BÖYLE
BAŞLADI

Büdüvvü Őe'n

Çevirmen:

Mahmut Ulucan - Ömer Güngören

TASAVVUF KLASİKLERİ

NI
NEFES
klasikler

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar.....	11
Çevirinin Önsözü.....	13
Giriş Bölümü: Hakîm Tirmizî ve Būdüvvü Şe'n'deki Rüyalar.....	21
A. Hakîm Tirmizî'nin Hayatı	21
B. Būdüvvü Şe'n'deki Rüyalara Genel Bir Bakış	25
Her Şey Böyle Başladı: “Būdüvvü Şe'n” Çevirisi.....	31
1. BÖLÜM: İLK EĞİTİMİ VE HAC YOLCULUĞU.....	33
A. İlk Hocası ve İlim Aşkısı: “İlim öğrenme benim için bir alışkanlık haline geldi”	33
B. Hac Yolculuğu: “Bende Allah'ın kutsal evine gitme arzusu meydana geldi”	34
C. Kur'an'ı Ezberlemesi: “Bana Kur'an'ı ezberleme arzusu verildi”	34
2. BÖLÜM: MANEVİ GELİŞİMİ	37
A. Mürşit Arayışı ve Antâki'nin Kitabı: “Bir şaşkın gibiydim”	37
B. Nefs Terbiyesi: “Bazen nefsimi soğuk su içmeyi yasaklıyordum”	38
C. Hakîm Tirmizî'nin 1. Rüyası: “Adımlarımı onun bastığı bu yerlere koydum”	38
D. Hakîm Tirmizî'nin 2. Rüyası: “O seni rabbine götürecektir”	40
E. Nefs Terbiyesinde İlerleme: “Bana art arda ilhamlar verildi”	40

3. BÖLÜM: BAŞINA GELEN SIKINTILAR VE BUNLARIN NEFS TERBİYESİNE ETKİSİ	43
A. İftiralar ve Siyasi Baskılar:	
“Belh Valisi önünde”	43
B. Sıkıntıların Nefs Terbiyesine Katkıları:	
“Kalbimi ne ile temizleyeceğim”	44
C. İlhama Mazhar Olması:	
“Bu tatlılık kalbime ve damarlarıma yayıldı”	45
4. BÖLÜM: BASKILARIN SONA ERMESİ VE YÜZLEŞME	47
A. Kendisine Kötülük Yapanların Sürülmesi ve Eşinin 1. Rüyası:	
“Emir adil olmanı emrediyor”	47
B. Kendisine Kötülük Edenlerle Yüzleşme:	
“Allah onların tuzaklarını sürekli boşa çıkarttı”	48
5. BÖLÜM: HAKKINDA GÖRÜLEN RÜYALAR	51
A. Eşinin Rüyaları	51
I. Eşinin 2. Rüyası:	
“Evini temizle”	51
II. Eşinin 3. Rüyası:	
“Kible tarafında bir ağaç ortaya çıktı”	54
III. Eşinin 4. Rüyası:	
“Sen yeryüzünün direklerinden bir direksin”	56
IV. Eşinin 5. Rüyası:	
“O, insanlar arasından seçildi”	59
B. Eşi Dışındakilerin Rüyaları.....	59
I. Ebû Davud Hayyât’ın Rüyası:	
“O, denizin ötesinde bulunan Muhammed b. Ali’dir”	59
II. Ahmed b. Cibrîl Bezzâz’ın Rüyası:	
“Seni Allah’ın kutsal evini tavaf ederken gördüm”	61
III. Muhammed b. Necm Haşşâb’ın Rüyası:	
“Allah’ın Elçisi’nin arkasında namaz kılıyordun”	61
IV. Astronomiyle İlgilenmesi ve Bunun Üzerine Görülen Bir Rüya:	
“Senden istenilen bu değil”	62
C. Eşinin Diğer Rüyaları.....	63
I. Eşinin 6. Rüyası:	
“Allah’ın Elçisi evimize geldi”	63

II. Eşinin 7. Rüyası: “Allah’ın Elçisi’nin öğrettiği dua”	63
III. Eşinin 8. Rüyası: “Muhammed b. Ali sayesinde kurtulduk”	64
IV. Eşinin 9. Rüyası: “269 senesi Zilkade ayı”	70
V. Eşinin 10. Rüyası: “Farsça rüya”	71
6. BÖLÜM: RÜYADAN SONRA EŞİNDE MEYDANA GELEN MANEVİ TERAKKİ	73
A. Eşinin Kalbine İlk Gün Gelenler: “Ey her şeyin nuru ve hidayeti”	73
B. Eşinin Kalbine İkinci Gün Gelenler: “Sana üç şey verdik”	74
C. Eşinin Kalbine Üçüncü Gün Gelenler: “Sana ilklerin ve sonların ilmini verdim”	75
Ek Bölüm: Biyografik Eserlerde Hakîm Tirmizî	77
Ebû Abdurrahman Sülemî (ö. 412/1021) Tabakâtü’s-Sûfiyye	77
Ebû Nuaym İsfahânî (ö. 430/1038) Hilyetü’l-Evliyâ ve Tabakâtü’l-Asfiyâ...77	
Abdülkerim Kuşeyrî (ö. 465/1072) er-Risâletü’l-Kuşeyriyye.....	78
Hücvîrî (ö. 465/1072) Keşfü’l-Mahcûb	78
Ebü’l-Ferec İbnü’l-Cevzî (ö. 597/1201) Sıfatü’s-Safve.....	79
Feridüddin Attâr (ö. 618/1221) Tezkiretü’l-Evliyâ.....	80
Muhammed b. Ahmed Zehebi (ö. 748/1348) Tezkiretü’l-Huffâz	81
Taceddin Sübkî (ö. 771/1370) Tabakâtü’s-Şâfiyye	82
İbn Hacer Askalânî (ö. 852/1449) Lisânü’l-Mizân	83
Kaynakça	89
Dizin (Yazma Nüsha)	95
Dizin (Çeviri Metni)	101

ÇEVİRİNİN ÖNSÖZÜ

Hakîm Tirmizî¹ (ö. 320/932) eserleri ve etkisi itibariyle İslam düşünce tarihinin önemli isimlerinden birisidir. Nitekim Hücvîrî (ö. 465/1072) onu “makbul ve hak”² olarak nitelendirdiği on sufi ekolden biri olan Hakîmiyye’nin kurucusu olarak sayar.³ Bu durum Hakîm Tirmizî’nin tasavvuf tarihindeki yeri açısından kayda değerdir.

Hem eserlerinin sayısı hem de ele aldığı konular açısından mümbit bir yazar olan Hakîm Tirmizî, eserleriyle İslami düşüncede etkili olmuştur. Örneğin *Hatmü’l-Evliyâ*⁴’sıyla velayet ve velayet-nübüvvet ilişkileri konusunda kendisinden sonraki sufi ve düşünürleri etkilemiştir.⁴ *Beyânü’l-Fark* gibi eserleri

- 1 *Büdüvvü Şe’n*’in tespit edilebilmiş tek nüshasında Hakîm Tirmizî için müstensihâye ait olduğu anlaşılan başlık ve kitaba giriş cümlesinde “Ebû Abdullah Muhammed Hakîm Tirmizî” ve “Ebû Abdullah”; Hakîm Tirmizî’ye ait olması gereken metin kısmında ise “Muhammed b. Ali” ve “Muhammed” isimleri kullanılmaktadır. Bkz. Hakîm Tirmizî, *Büdüvvü Şe’n*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, İsmail Saib I Koleksiyonu, No. 1571, Ankara, v. 209b, 212b, 213a, 215a, 215b, 216a, 216b.
- 2 Hücvîrî, *Keşfu’l-Mahcûb (Hakikat Bilgisi)*, haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010, s. 239.
- 3 Hücvîrî, *Hakikat Bilgisi*, s. 273.
- 4 Bkz. Nicholas Heer (thk.), “Mukaddime”, (Hakîm Tirmizî, *Beyânü’l-Fark beyne’l-Sadr ve’l-Kalb ve’l-Fuâd ve’l-Lübb* içinde), Dâru İhyâi’l-Kütübi’l-Arabiyye, Kahire 1958, s. 11-12; Salih Çift, “Hatmu’l-Evliyâ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali el-Hakim et-Tirmizî (ö. 320/932)”, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, C. 6 S. 15, Ankara 2005, s. 375-376. Eserin Türkçe çevirisi olarak bkz. Hakîm Tir-

de tasavvuf psikolojisinin temel kavramları hakkında önemli bilgiler veren ilk eserlerdendir.⁵ *el-Menhiyyât ve Nevâdirü'l-Usûl* gibi eserleri ise hadis yorumu ve hadis-tasavvuf ilişkisine dair ilk eserlerdendir.⁶ Eserleri incelendiğinde tasavvufi bakış açısıyla tüm İslami ilimlerde kalem oynattığı görülecektir.

Önemli bir isim olan Hakîm Tirmizî'nin hayatı hakkındaki bilgiler ne yazık ki sınırlıdır. Bu konudaki birinci elden en önemli kaynak ise otobiyografik eseri olan *Büdüvvü Şe'n*⁷

mizi, *Veliliğin Sonu: Velayet ve Nübüvvet Tartışması (Hatmu'l-Evliyâ)*, haz. Salih Çift, İnsan Yayınları, İstanbul 2006.

5 Bkz. Salih Çift, *Hakîm Tirmizî ve Tasavvuf Anlayışı*, İnsan Yayınları, İstanbul 2008, s. 182; Ekrem Demirli (çev.), “Önsöz”, (Hakîm Tirmizî, *Kalbin Anlamı* içinde), Hayykitap, İstanbul 2009, s. 6-8.

6 Bkz. Çift, *Hakîm Tirmizî ve Tasavvuf Anlayışı*, s. 154; Yavuz Köktaş (haz.), “Önsöz”, (Hakîm Tirmizî, *Kitâbu'l-Menhiyyât: Hadislerdeki Yasakların Sebep ve Hikmetlerine Dair* içinde), İnsan Yayınları, İstanbul 2008, s. 9.

7 Yazma nüshada eserin başlığı “*Büdüvvü Şe'n Ebî Abdillâh Muhammed el-Hakîm et-Tirmizî -Rahimehullâh-*” yani “*Ebû Abdullah Muhammed Hakîm Tirmizî'nin -Allah ona rahmet eylesin- Vaziyetinin Başlangıcı*” olarak geçmektedir. Bkz. Hakîm Tirmizî, *Büdüvvü Şe'n*, v. 209b.

Eserin ismi bazı kaynaklarda “*Büdüvvü Şe'n*”, bazı kaynaklarda ise “*Bed'u Şe'n*” olarak geçmektedir. *Büdüvvü Şe'n* geçen yerler için bkz. Osman İsmail Yahya (thk.), “Mukaddimetün Âmmé”, (Hakîm Tirmizî, *Hatmu'l-Evliyâ* içinde), Ma'hedü'l-Âdâbi's-Şarkıyye, Beyrut 1965, s. 12; Muhammad Khalid Masud (Mesud), “Al-Hakîm al-Tirmidhi's Buduwv Sha'n”, *Islamic Studies*, C. 4 S. 3, International Islamic University Islamic Research Institute, İslamabad 1965, s. 315; Yavuz Köktaş (haz.), “Hakîm et-Tirmizî'nin Hayatı ve İlmî Şahsiyeti”, (Hakîm Tirmizî, *Kitâbu'l-Menhiyyât: Hadislerdeki Yasakların Sebep ve Hikmetlerine Dair* içinde), İnsan Yayınları, İstanbul 2008, s. 16; Çift, *Hakîm Tirmizî ve Tasavvuf Anlayışı*, s. 145. *Bed'u Şe'n* geçen yerler için bkz. Heer, “Mukaddime”, s. 15; Bernd Radtke, “Tirmidiana Minora”, *Oriens*, C. 34, Brill, Leiden 1994, s. 268; Bernd Radtke-John O'Kane, *The Concept of Sainthood in Early Islamic Mysticism*, Curzon Press, Surrey 1996, s. 15; Çift, *Hakîm Tirmizî ve Tasavvuf Anlayışı*, s. 145; Kazem Nasirizare-Mehdi Mohabbati, “An Analysis of al-Hakim al-Tirmidhi's Mystical Ideology Based on Books: Bad'u Shaani and Sirat al-Awliya”, *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, S. 1, 2018, s. 608.

isimli risalesidir. Hem bu önemli müellifin otobiyografisi olması hem de manevi konumu ve gelişimini rüyalarla anlatma metodunu uygulaması bu eseri önemli kılmaktadır.⁸ Ayrıca *Büdüvvü Şe'n* tespit edilebildiği kadarıyla ilk tafsilatlı sufi otobiyografisidir.⁹ Birçok yönüyle türünün ilk örneklerinden olan bu risale bazı araştırmacılara göre aynı zamanda Farsça ifadeler barındıran tasavvufi hatta dinî ilk eserdir.¹⁰

Küçük hacimli bu eserin Hellmut Ritter (1892-1971) tarafından keşfedilen sadece bir yazma nüshası¹¹ tespit edilebilmiştir.¹² Hicri 593 yılında Abdülmuhsin b. Mahmud tarafından istinsah edilen bu nüsha, Hakîm Tirmizî'nin on bir risalesi-

-
- 8 Bkz. Çift, *Hakim Tirmizî ve Tasavvuf Anlayışı*, s. 11. Bu rüyaların Hakîm Tirmizî için bir dayanak ve ümit kaynağı olduğu ve manevi makamına bir referans olarak dile getirildiği anlaşılmaktadır. Bkz. Muhammed İbraheem al-Geyoushi (Ceyûşî), "al-Tirmidhi, His Works and His Opinions on Sufism", (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*, The University of London, 1970), s. 34; Çift, *Hakim Tirmizî ve Tasavvuf Anlayışı*, s. 63.
- 9 Fikret Karapınar, "Hakîm Tirmizî ve Ona Ait Bir Mecmû'a", *Mari-fe: Dini Araştırmalar Dergisi*, C. 5 S. 2, 2005, s. 229. Ayrıca *Büdüvvü Şe'n*'in türünün ilk örneklerinden olduğuna dair bkz. Ahmet Suphi Furat, "Tirmizî, Abû 'Abd Allâh Muhammed b. Ali b. Al-Hasan b. Bişr al-Hakîm", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 12/I, MEB, İstanbul 1979, s. 386; Sara Sviri, "The Emergence of The Holy Man in Early İslamic Mysticism: The Myrtle in A Muslim Woman's Dream and its Late Antique Echoes", *Journal of Semitic Studies*, C. 61 S. 2, Güz 2016, s. 467.
- 10 Nasirizare-Mohabbati, "An Analysis of al-Hakim al-Tirmidhi's Mystical Ideology", s. 612. Ayrıca Radtke ve O'Kane ilk dönem tasavvuf eserlerinin bütünüyle Arapça telif edildiğini; içerdiği Farsça pasajlar ile *Büdüvvü Şe'n*'in bu konuda "dikkat çekici bir istisna" olduğunu kaydederler. Bkz. Radtke-O'Kane, *The Concept of Sainthood*, s. 10.
- 11 Hakîm Tirmizî, *Büdüvvü Şe'n*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, İsmail Saib I Koleksiyonu, No. 1571, Ankara, v. 209b-218a. Bu yazma nüsha Bernd Radtke tarafından Oriens dergisinde de yayınlanmıştır. Bkz. Radtke, "Tirmidiana Minora", s. 268-276.
- 12 Radtke-O'Kane, *The Concept of Sainthood*, s. 11.

nin bulunduğu bir mecmua içerisinde. ¹³ *Büdüvvü Şe'n*'in tespit edilebildiği kadarıyla bu nüshaya dayanan iki tahkiki bulunmaktadır. Bunlardan ilki Osman İsmail Yahya'ya (1919-1997), diğeri ise Muhammed Halid Mesud'a aittir. ¹⁴ Bu eserin, biri Bernd Radtke tarafından Almanca ¹⁵; diğeri Bernd Radtke ve John O'Kane tarafından İngilizce ¹⁶ olarak hazırlanan iki çevirisi bulunmaktadır. *Büdüvvü Şe'n*'in çok sayıda hata barındıran kısmi bir tercümesi ¹⁷ hariç Türkçe çevirisine rastlanamamıştır. Bu çalışma bu eksikliği kapatmayı amaçlamaktadır.

Bu çeviride temelde yazma nüsha esas alınmıştır. Fakat hem Osman Yahya'nın hem de Muhammed Mesud'un tahkikinden mukayeseli olarak faydalanılmıştır. Yazma nüshada bağlama veya Arap diline uygun olmadığı düşünülen zamir seçimleri ve fiil çekimleri bulunmaktadır. Bu ve benzeri durumlar müellifin anlatımından veya müstensihnin hatasından kaynaklanmış olabilir. Bununla beraber muhakkik ve çevirmenlerin metnin kurgusunu yanlış anlamış olmaları da imkân dahilindedir. Ayrıca yazma nüshada silik veya anlam-

13 Mesud, "Al-Hakim al-Tirmidhi's Buduwv Sha'n", s. 324-325, 330. Ayrıca bkz. Yahya, "Mukaddime", s. 12.

14 Hakim Tirmizi, "Büdüvvü Şe'n", (*Hatmü'l-Evliyâ* içinde), thk. Osman İsmail Yahya, Ma'hedü'l-Âdâbi's-Şarkıyye, Beyrut 1965, s. 13-32; Mesud, "Al-Hakim al-Tirmidhi's Buduwv Sha'n", s. 315-343.

15 Radtke, "Tirmidiana Minora", s. 242-298.

16 Bernd Radtke-John O'Kane, *The Concept of Sainthood in Early Islamic Mysticism*, Curzon Press, Surrey 1996.

17 Hakim Tirmizi, *Kalplerin Anahtarı "Hatmü'l-Evliyâ" Kitabı*, haz. Ömer Öngüt, Hakikat Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 115-122. Söz konusu çeviriye yönelik eleştiriler için bkz. Salih Çift, "Tasavvufî Eserlerin Dayanılmaz Cazibesi: Tasavvuf Alanında Son Yıllarda Yapılan Çeviriler Nitelikleri Üzerine", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, C. 8 S. 18, Ankara 2007, s. 222-223; Çift, *Hakim Tirmizi ve Tasavvuf Anlatımı*, s. 146.

sız gibi görünen yerler de söz konusudur. Bu tür durumlarda Muhammed Mesud, bazı küçük tasarrufların dışında genel olarak yazma nüshaya sadık kalmayı tercih etmiştir. Osman Yahya ise yöntem olarak yazma nüshada geçen asıl ifadeyi dipnotlarda belirtmeyi; metinde ise bağlama veya Arap diline uygun şekilde tasarrufta bulunmayı tercih etmiştir. Bu çeviride ise bu tür durumlarda söz konusu iki tahkikten faydalanmakla beraber yazma nüsha esas alınmış ve bazı tercihlerde bulunulmuştur. Bu çeviride eserin İngilizce tercümesindeki tercihlerden de yer yer faydalanılmıştır. Hakîm Tirmizî ile ilgili çalışmalar ve bu çalışmalarda bulunan kısmi Türkçe tercümele de incelenmiştir.

Yukarıda belirtildiği gibi *Büdüvvü Şe'n*'de Farsça ifadeler geçmektedir.¹⁸ Fakat bu ifadelerin bir kısmının açık, okunaklı ve anlamlı bir lafza karşılık gelmediği görünmektedir. Bu durum, o dönemin Farsçasının kullanılıyor olmasına¹⁹ veya Arap müstensihlerin Farsça ibareler üzerindeki yanlış tasarruflarına²⁰ dayanıyor olabilir. Bu çeviride söz konusu Farsça ibareler okunabildiği kadarıyla ve *Büdüvvü Şe'n*'e dair çalışmalar göz önünde bulundurularak çevrilmiş; okunamayan kısımlar ise boş bırakılmıştır.

Bu çalışmanın başına Hakîm Tirmizî'nin hayatı ve *Büdüvvü Şe'n*'deki rüyalarla ilgili bir giriş bölümü eklenmiş; çevirinin gerekli görülen yerlerinde dipnotlar aracılığıyla açıklamalar da bulunmuş ve ilgili kaynaklara atıflar yapılmıştır. Bu

18 Bazı araştırmacılar bu Farsça ifadelerden yola çıkarak Hakîm Tirmizî'nin günlük hayatta Farsça konuştuğu çıkarımında bulunmuşlardır. Bkz. Radtke-O'Kane, *The Concept of Sainthood*, s. 10.

19 Nasirizare-Mohabbati, "An Analysis of al-Hakim al-Tirmidhi's Mystical Ideology", s. 612.

20 Radtke-O'Kane, *The Concept of Sainthood*, s. 34. Ayrıca bkz. Mesud, "Al-Hakîm al-Tirmidhi's Buduww Sha'n", s. 324.

durum okuyucunun -*Büdüvvü Şe'n* özelinde- Hakîm Tirmizî ile ilgili tartışma ve çıkarımlardan kısmen haberdar olması açısından önem arz etmektedir. Ayrıca çevirinin sonuna temel biyografik eserlerde Hakîm Tirmizî'nin hayatıyla ilgili geçen kısımların çevirisini içeren bir ek bölüm yerleştirilmiştir. Böylelikle okuyucu *Büdüvvü Şe'n* ile temel biyografik eserlerde geçen bilgileri mukayese imkânı bulacaktır. Fakat bu biyografik eserlerden sadece Hakîm Tirmizî'nin hayatıyla ilgili kısımlar tercüme edilmiş; Hakîm Tirmizî'nin sözleri, rivayet ettiği hadisler ve menkıbelerine yer verilmemiştir. Yine çevirinin sonuna çeviri metninin diziniyle beraber *Büdüvvü Şe'n*'in yukarıda bahsedilen yazma nüshasına ait bir dizin de eklenmiştir. Bu dizinler hazırlanırken Hakîm Tirmizî'nin hayatı ve düşünce yapısına dair anahtar kelimelerin seçilmesine özen gösterilmiştir.

Yer yer lafzın anlaşılmasına matuf, metne bazı eklemelerde bulunulmuştur. Asıl metinde olmayan tüm bu eklemeler büyük bir hassasiyetle parantez içerisinde gösterilmiştir. Metin kendi kompozisyonu içerisinde değerlendirilerek ve ilgili tahkikler de göz önünde bulundurularak paragraflara ayrılmıştır. Ayrıca okuyucunun daha rahat okumasına olanak sağlamak için asıl metinde bulunmayan başlıklar eklenmiştir.

Bu çalışmada metne sadık kalmak amacıyla mümkün mertebe lafzi çeviriden ayrılmamaya özen gösterilmiştir. Bununla beraber okuyucunun okuma zevki de gözetilmeye çalışılmıştır. Fakat kimi pasajlarda kulakları tırmalayan ifadelere de rastlanılmaktadır. Başka sebepler de söz konusu olmakla beraber Hakîm Tirmizî'nin -her şeyi Allah'a dayandıran-edilgen dilinin kaybolmamasına gösterilen özenin bunda etkili olduğu söylenebilir.

Çeviride kullanılan kelime ve ifadelerin Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan *Yazım Kılavuzu*'na uygun olarak yazılmasına gayret gösterilmiştir. Arapça ve Farsça eserler ile Türkçede kullanılmayan şahıs isimlerinin yazımında kesme ve düzeltme işaretleri kullanılmıştır. Bazı teknik kavramların yazımında da kesme ve düzelme işaretlerine başvurulmuştur.

Hakım Tirmizî gibi önemli bir şahsiyetin tanınması açısından bu çevirinin faydalı olacağı ümit edilmektedir. Bu çeviri titiz bir şekilde hazırlanmaya çalışılmıştır. Fakat birtakım eksik ve yanlışlıkların bulunması da kaçınılmazdır.

Bu çalışma hazırlanırken desteklerini esirgemeyen ve büyük bir sabır gösteren eşlerimize ve çocuklarımıza (Ömer'in eşi Duygu Hanım'a, Mahmut'un eşi Türkan Hanım'a ve Mahmut'un kızı Yasemin'e) teşekkür ederiz. Ayrıca Hakım Tirmizî'ye ait bu önemli eserin çevirisinin yayınlanması işini üstlenip bunu büyük bir özveriyle yerine getiren Hasan Kerim Güç Bey'e ve tüm Nefes Yayınları ailesine teşekkürü bir borç biliriz.

Mahmut Ulucan - Ömer Güngören
İstanbul 2020

GİRİŞ BÖLÜMÜ:

HAKÎM TİRMİZÎ VE BÜDÜVVÜ ŞE'N'DEKİ RÜYALAR

A. HAKÎM TİRMİZÎ'NİN HAYATI

Hakîm Tirmizî kaynaklardan anlaşıldığına göre hicri 3. yüzyılın başlarında Tirmiz'de dünyaya gelmiştir.²¹ Tasavvufi düşüncenin canlı bir şekilde yaşandığı bir dönem ve çevrede neşet eden Hakîm Tirmizî, bu canlılığın en temel dinamiklerinden biri olmuştur.²²

Adı Muhammed b. Ali b. Hasan b. Bişr, künyesi Ebû Abdullah, nisbesi Tirmizî, lakabı ise Hakîm'dir.²³ İlk eğitimini, sekiz

21 Abdülfettâh Abdullah Bereke, "Hakîm et-Tirmizî", *DİA*, C. 15, TDV Yayınları, İstanbul 1997, s. 196.

22 Hicri 3. yüzyılda tasavvufi düşüncedeki hareketlilikler ve Hakîm Tirmizî'nin buna katkıları hakkında daha geniş bilgi için bkz. Çift, *Hakîm Tirmizî ve Tasavvuf Anlayışı*, s. 37-44; Reşat Öngören, "Tasavvuf", *DİA*, C. 40, TDV Yayınları, İstanbul 2011, s. 121-122.

23 Bkz. Muhammed b. İbrahim Kelâbâzi, *Doğuş Devrinde Tasavvuf (Ta'arruf)*, haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 1992, s. 60; Ebû Abdurrahman Muhammed b. Hüseyin Sülemî, *Tabakâtü's-Süfiyye*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2010, s. 175; Ebû Nuaym İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Asfiyâ*, C. 10, Dârü'l-Fikr, Beyrut 1996, s. 233; Abdülkerim Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi*, haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 2009, s. 124; Hücvîrî, *Hakikat Bilgisi*, s. 205, 273; Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, C. 4, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1985, s. 167; Feridüddin Attâr, *Tezkiretü'l-Evliyâ*, C. 2, haz. Reynold Alleyne Nicholson, E. J. Brill, Leiden 1907, s. 91; Muhammed b. Ahmed Zehebî, *Tezkiretü'l-Huffâz*, C. 2, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut tarihsiz, s. 645; Taceddin Sübkî, *Tabakâtü's-Şâfiyye*, C. 2, Dârü İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1964, s. 245; İbn Hacer

yaşından itibaren, “Allah’ın kendisine bir lütfu” olarak nitelediği hocasından almıştır. Üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu anlaşılan bu hocasının teşvikleriyle çocukluk döneminde kendini ilme adanmış ve böylelikle gençlik döneminde hadis ve fıkıh alanındaki eğitimini tamamlamıştır.²⁴ Bazı araştırmacılar bu ilk hocasının -büyük bir olasılıkla- bir hadis âlimi olan babası olduğunu düşünmüşlerdir.²⁵

Hakîm Tirmizî başta babası olmak üzere çok sayıda hadis âliminden hadis almış ve kendisi de hadis nakletmiştir.²⁶ Hücvîrî’nin ifadesine göre Hakîm Tirmizî önde gelen bir Hanefî fakihinden de fıkıh eğitimi almıştır.²⁷

Hakîm Tirmizî hakkında çok sayıda menkıbe nakleden Feridüddin Attâr’ın ifadesine göre iki arkadaşıyla beraber ilim yolculuğuna çıkmaya karar veren Hakîm Tirmizî annesine bakmak için bu yolculuktan vazgeçmiş ve bu erdemli davranışının bir karşılığı olarak Hz. Hızır’dan üç yıl boyunca ders almıştır.²⁸

Askalâni, *Lisânü’l-Mizân*, C. 7, haz. Abdulfettâh Ebû Ğudde, Mektebetü’l-Matbûâtî’l-İslâmiyye, Beyrut 2002, s. 386; Abdurrahman Câmî, *Evliya Menkıbeleri (Nefehâtü’l-Üns)*, tercüme ve şerh Lâmiî Çelebi, haz. Süleyman Uludağ-Mustafa Kara, Pinhan Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 244.

24 Hakîm Tirmizî, “Büdüvvü Şe’n”, thk. Osman Yahya, s. 14.

25 Bkz. Ahmet Subhi Fırat, “al-Hakîm at-Tirmidî ve Kitâb al-‘Aql wa’l-Hawâ Risâlesi”, *Şarkiyat Mecmuası*, S. 5, 1964, s. 105; Ceyûşi, “al-Tirmidhi”, s. 18; Radtke-O’Kane, *The Concept of Sainthood*, s. 1; Bereke, “Hakîm et-Tirmizî”, s. 196; Çift, *Hakîm Tirmizî ve Tasavvuf Anlayışı*, s. 66, 67; Köktaş, “Hakîm et-Tirmizî’nin Hayatı ve İlmî Şahsiyeti”, s. 17.

26 Hadis aldığı ve rivayet ettiği hadis âlimlerinin isimleri için bkz. Zehbî, *Tezkiretü’l-Huffâz*, C. 2, s. 645; Sübkî, *Tabakâtü’ş-Şâfiyye*, C. 2, s. 245; Askalâni, *Lisânü’l-Mizân*, C. 7, s. 386-387. Ayrıca bkz. Sülemî, *Tabakâtü’s-Süfiyye*, s. 175.

27 Hücvîrî, *Hakikat Bilgisi*, s. 205.

28 Attâr, *Tezkiretü’l-Evliyâ*, C. 2, s. 91-92.

Yaklaşık olarak 27 yaşına geldiğinde hac ibadeti için Tirmiz'den yola çıkmış ve bu yolculuğunda hadis talebiyle Irak'a, oradan da Basra üzerinden Mekke'ye geçmiştir. Hac ibadeti sırasında manevi gelişimine odaklanmış ve kendisinde Kur'an'ı ezberleme arzusu meydana gelmiştir. Memleketine dönerken Kur'an'ı ezberlemeye başlamış ve evine varduktan bir süre sonra Kur'an'ın tamamını ezberlemiştir.²⁹

Mekke'den döndükten sonra manevi gelişiminde kendisine rehber olacak bir mürşit arayışına girmiş fakat böyle bir mürşit bulamamıştır. Sonra Ahmed b. Âsım Antâkî'nin (ö. 239/853) bir kitabına ulaşmış ve o kitapta yer alan nefis terbiyesine dair çok sıkı züht uygulamalarını tatbik etmiştir. Bu sırada doğru yolda olduğu çıkarımında bulunabileceğimiz rüyalar görmüş ve ardından -kendi ifadesiyle- art arda ilhamlara mazhar olmuştur.³⁰

Kaynakların verdiği bilgiye göre Hakîm Tirmizî; Ebû Turâb Nahşebî (ö. 245/859), İbnü'l-Cellâ (ö. 306/918), Ahmed b. Hadreveyh (ö. 240/854), Ebû Bekir Verrâk (ö. 280/893) ve Yahya b. Muâz (ö. 258/872) gibi sufilerle bir arada bulunmuştur.³¹

Hakîm Tirmizî bu arada *Hatmü'l-Velâye* ve *İlelü'ş-Şerîa* gibi eserlere imza atmıştır. Fakat bu eserlerinde ele aldığı velayet ve velayet-nübüvvet ilişkileri gibi konular sebebiyle suçlamalara maruz kalmış; Tirmiz'den sürgün edilmiş ve Belh'e gelmek zorunda kalmıştır. Aynı görüşlere sahip olması sebebiyle

29 Hakîm Tirmizî, "Büdüvvü Şe'n", thk. Osman Yahya, s. 14-15.

30 Hakîm Tirmizî, "Büdüvvü Şe'n", thk. Osman Yahya, s. 15-17.

31 Bkz. Sülemî, *Tabakâtü's-Süfiyye*, s. 175; İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, C.10, s. 233; Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi*, s. 124; Hücvîrî, *Hakikat Bilgisi*, s. 205; At-târ, *Tezkiretü'l-Evliyâ*, C. 2, s. 91; Sübkî, *Tabakâtü'ş-Şâfiyye*, C. 2, s. 245; Askalânî, *Lisânü'l-Mizân*, C. 7, s. 388; Câmî, *Evliya Menkıbeleri*, s. 244.

HAKÎM TİRMİZÎ

HER ŞEY BÖYLE BAŞLADI

Büdüvvü Şe'n

Bu eserde Allah aşkı hakkında konuşması yasaklanan bir sufinin aşk yolundaki arayışına, bu arayışında manevi âlemden gelen rüya ve ilhamlarla kendisine uzatılan ele ve ilim yolunda yaptığı seyahatlere kendi ağzından anlatımıyla tanık olacaksınız.

Tasavvufi düşüncenin kurucu isimlerinden olan Hakîm Tirmizî, hemen hemen tüm İslami ilimleri tasavvufi bakış açısıyla ele alan çok üretken bir yazardır. Eserleri ve fikirleriyle İslam düşünce tarihinde önemli bir yere sahip olan Tirmizî'nin hayatı hakkındaki bilgiler ise oldukça sınırlıdır. Bu eserinde Tirmizî, hayatına ve manevi gelişimine dair önemli bilgiler vermektedir. Birçok yönüyle türünün ilk örneklerinden olan bu eseri, içerdiği rüyalar ve bu rüyaların bir anlatım metodu olarak kullanılması açısından da dikkate değerdir.

Elinizdeki çalışmada bu önemli eserin çevirisi; açıklayıcı notlar ve ek bölümlerle desteklenmiştir.

Bu durum, okurun -Büdüvvü Şe'n özelinde- Tirmizî ile ilgili tartışma ve çıkarımlardan kısmen haberdar olması açısından faydalı olacaktır.

"İlim sahibi olduğumu iddia edenler tarafından birtakım şeylere maruz bırakıldım. Onlar bana eziyet ediyor, beni hevâya uyma ve bidat çıkarma ile suçluyor ve bana iftira atıyorlardı. Ben ise gece gündüz azimle kendi yolumda devam ediyordum." (Büdüvvü Şe'n'den)

NI
NEFES
klasikler

